

Nr 214.

Av herr **Hallén m. fl.**, om utredning av frågan om statsbidrag till företag, som genom pensionering av sina anställda eller genom andra sociala välfärdsåtgärder göra dem meddelaktiga i företaget.

1944 års riksdag beslöt hos Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning angående möjligheten och lämpligheten av en obligatorisk pensionering av i enskild tjänst anställda. Beslutet har föranletts av en motion i andra kammaren nr 7 av herr Åkerström. Motionen hade vunnit andra lagskottets enhälliga tillstyrkan.

Den begärda utredningen har, så vitt känt är, icke igångsatts. Möjligen kan detta sammanhånga med det senaste beslutet angående folkpensionerna, som skulle kunna tänkas ge minskad aktualitet åt frågan om de privata pensionerna.

Emellertid är frågan om de privatanställdas förhållande till dem, hos vilka de ha sin tjänst, något som bör betraktas icke blott med tanke på deras ålderdomsförsörjning. Man kan fråga sig: kommer inte det generösare sätt, varpå staten sörjer för sina anställda, att i det långa loppet stimulera de arbetssökande att föredraga anställning i det allmännas tjänst framför en plats i det enskilda? Men i den mån man anser att det enskilda näringslivet och den fria handeln ha en uppgift att fylla även i det framtida samhället, måste det vara angeläget att åstadkomma en balans i fråga om tillgången på arbetskraft både för statlig och enskild tjänst. Därmed inställer sig också frågan, i vad mån det enskilda näringslivet kan få möjlighet att gent emot sina anställda iklåda sig ett ansvar av en omfattning, som visserligen ej kan mäta sig med statens, men som ändock är av väsentlig natur. Riksdagen har redan genom den ovannämnda skrivelsen till Kungl. Maj:t erkänt, att det är icke rätt, att en person, som under ett långt liv tjänat ett företag, skall i sin ålderdom hänvisas enbart till den statliga folkpensionen, om det berörda företagets ekonomi medger en fyllnadspension åt den anställde. S. k. trotjänare i familjer och annan enskild tjänst börja visserligen bli tunnsådda i vår tid, men vi uppröras allmänt om vi t. ex. höra, att en förmögen familj låter en gammal trotjänare sluta utan en handräckning till hans eller hennes pensionering. Detsamma gäller dem, som stå i handelns eller det enskilda näringslivets tjänst: ett affärsbiträde, som under några tiotal av år har noggrant och framgångsrikt skött sin tjänst, har i regel föga eller ingen andel i den förmögenhet, som måhända skapas, och lämnas på sin ålderdom att med hjälp av sin folkpension reda sig själv. Något i vår rättskänsla uppreser sig däremot.

När det gäller industriens folk, äro förhållandena mera gynnsamma. De

anställda hava sina starka organisationer, former för industriell demokrati äro i framväxande, de fonder för frivillig pensionering av de anställda, som kunna finnas, äro genom lag skyddade för att tagas i spekulationens tjänst. Dessutom bevittna vi allt oftare, hurusom socialt kännande och framsynta företagsledare i riktig insikt om att ett företags framgång beror av den känsla av intresse och medansvar, som finnes hos de anställda, företaga stora avsättningar till sociala ändamål för sin anställda personal. Fonder skapas, ej blott för pensionering utan för skapande av semesterhem, studiefonder för utbildning av de anställdas barn inom vederbörande bransch, anslag för fortsatt utbildning av de yngre anställda o. s. v. Att fackliga organisationer också skapat många sådana företag är känt.

Men stora skaror av anställda finnas i vårt land, som sakna dessa förmåner. Enligt en av Svenska personal-pensionskassan (S.P.P.) år 1944 utarbetad PM finnas inom handeln anställda cirka 300 000 personer, av vilka cirka 200 000 äro affärsbiträden, expeditör och dylikt samt cirka 100 000 äro kroppsarbetare (magasins-, lagerarbetare och andra). Såsom anställda inom jordbruket anger nämnda PM 400 000 personer samt i husligt arbete cirka 150 000. Därtill komma 20 000 i s. k. fria yrken och ungefär lika många, som driva ospecificerad verksamhet. Inom hantverket försiggår för närvarande en växande organisationsverksamhet i syfte att bereda hantverkets utövare en mer tryggad ställning. De flesta hantverkare äro väl i stort egna företagare, men även för deras många anställda torde gälla, att ett mera personligt förhållande är rådande mellan företagare och anställda och att det är ganska vanligt, att även de senare ofta avancera till att själva bli egna företagare. Industriarbetarna, som anges till cirka 800 000, åtnjuta som ovan angivits inom vissa företag någon andel i företagen genom vissa sociala välfärdsanordningar — på vissa håll planeras eller igångsättes en omfattande byggnadsverksamhet för de anställdas familjer och dylikt — men i stort sett torde det stora flertalet vara hänvisat till de åtgärder i egendomsutjämnande riktning, som statsmakterna vidtaga.

Vi hava därför otvivelaktigt stora grupper medborgare, vilkas lott skulle vara bättre, om de, vilkas bröd de äta, starkare kände sitt ansvar. Hur många fattiga kontorister, bokhållare och affärsbiträden rymmer ej handeln! Hur många jordbruksarbetare finnas ej, som sakna möjligheter att förvänta ett eget hem eller att kunna ge sina barn en grundligare utbildning! Bland chaufförer, hembiträden, servitriser, lagerarbetare m. fl. finnas stora skaror, som aldrig kunna nå en självständig ställning. Visserligen kan man säga, att hela den sociala välfärdspolitiken, den statliga bostadspolitiken, hjälpen till landsbygdsungdomens studiemöjligheter o. s. v. i det långa loppet kommer att lätta dessa medborgargrupper bekymmer. Men fråga är, om icke på detta sätt den personliga relationen människor emellan försvagas och att den folkgemenskap som måste vara målet, till slut blott yttrar sig i vissa poster på debetsedeln. Visserligen måste staten själv leda och reglera många former av den sociala välfärdspolitiken, men bör det inte också finnas rum för en mera per-

sonlig sådan? Skall t. ex. en konfektionsaffär med utmärkt ekonomi endast genom sina skatter till stat och kommun återbära någon del (på långa och försenade omvägar) av arbetets frukter till dem, som varit med om att framskapa dem? Avsikten med denna motion är icke att pålägga näringslivets män ytterligare skatter, men i en tid, då man varnar för en opersonlig centraldirigering och centralbyråkratisering, bör det kunna övervägas, om ej den ekonomiska intressegemenskapen inom ett företag skall kunna ta gestalt i mer direkt form.

Man skulle kunna tänka sig, att ett företag — en fabrik, en verkstad, ett kontor, ett trafikföretag, en butik etc. — som sysselsatte ett visst antal anställda, skulle för de sociala välfärdsåtgärder, som det företager (pensionering, bostadsbyggande, skapande av barnkrubbor, daghem, semesterhem, bildande av studie- och utbildningsfonder för de anställda o. s. v.), kunna erhålla dels statsbidrag, dels tillerkännas rätt till visst avdrag å sin skatt till det allmänna. I vad mån de anställda genom premieinbetalningar borde medverka till dessa åtgärder eller icke samt efter vilken tjänstetid de skulle bli delaktiga i dessa, torde ej nu kunna angivas, utan måste tillkomma en blivande utredning.

Att på det sättet inlemma de anställda ekonomiskt i företaget bör vara slutmålet. Dock synes detta krav på företagarverksamheten ej från början böra göras obligatoriskt. Det finns i vårt land många företagare med så svag och ansträngd ekonomi, att även med statshjälp och skatteavdrag skulle likväl en dylik skyldighet kunna bli en svår belastning. Men likaväl som företagen — icke minst på handelns område — i samverkan till sin närings fromma genom nyetableringskontroll, riksprislistor och dylikt eliminera konkurrensen och dymedelst stärka sin ekonomiska ställning, bör det också kunna tänkas, att man genom dylik samverkan även tänker på sin personal genom gemensamma åtgärder av här angiven social natur. Genom kollektivsamverkan vinnas ju också större ekonomiska möjligheter att tillgodose även de anställdas intressen, vilket också synes i fråga om Kooperativa förbundet, vilket för cirka 20 000 bland sina anställda fattat beslut om deras framtida pensionering.

Genom att staten lämnade bidrag till denna verksamhet, vunnas garanti för en viss enhetlighet i utformningen, på samma gång som otvivelaktigt större utrymme skulle vinnas för personliga initiativ och praktiska synpunkter.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning om under vilka villkor bidrag från staten skulle kunna utgå till företag, som genom pensionering av sina anställda och genom andra sociala välfärdsåtgärder göra dem meddelaktiga i företaget.

Stockholm den 19 januari 1947.

Harald Hallén.

Einar Jonsson,

Joh. W. Johnsson

Skutskär.

i Stockholm.

STOCKHOLM 1947. K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI.